

Svenska original ökar och översättningar minskar – den svenska barnboksmarknaden 2010–2019

En statistisk marknadsundersökning av den tryckta barnboken
utifrån Svenska barnboksinstitutets Bokprovning

LUNDS
UNIVERSITET

Lunds universitet

Förlags- och bokmarknadskunskap

Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Henning Hansen

Examinator: Tove Paulsson Holmberg

2021-06-03

Petronella Thorén

FBMK12

Abstract

I den här uppsatsen studeras den svenska barn- och ungdomsbokmarknadens utveckling under åren 2010 till och med 2019. Detta görs genom att sammanställa statistik från Svenska barnboksinstitutets Bokprovning för att se hur andelen svenska original och översättningar på marknaden förändrats under decenniet. Studien tillämpar en relativistisk värdeteori för att belysa hur litterära värdeförhandlingar påverkar marknadens utveckling.

Sammanställningen av statistiken visar att svenska original ökat kraftigt under decenniet samtidigt som översättningar minskat. Resultatet visar att den positiva värderingen av svenska original från förlagsbranschen, konsumenter och samhället i stort har lett till att inhemsk litteratur premieras på marknaden. Det goda ryktet svensk litteratur har leder till en nationalistisk stolthet som i sin tur driver upp försäljning. Det leder till att den översatta litteraturen blir lidande, speciellt litteraturen från mindre översatta språkområden. Samtidigt som det är dess språkområden som efterfrågas för att bibehålla bred och mångkulturell utgivning i Sverige.

Nyckelord: Översättningar, Bokprovningen, Svenska barnboksinstitutet, marknadsanalys, värdering, barn- och ungdomslitteratur, barnboksmarknaden, kulturell mångfald

Innehållsförteckning:

1. Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställning	5
1.3 Disposition	5
2. Metod och material	5
2.1 Bokprovningen	6
2.1.1 Kategorisering av barn- och ungdomslitteratur	7
2.2 Avgränsning och urval	8
3. Forskningsläge	8
4. Värdeteori	9
4.1 Värdering av barn- och ungdomslitteratur	11
5. Analys	12
5.1 Översikt av utgivningen 2010–2019	12
5.2 Den översatta litteraturens utveckling	15
5.3 Försäljning och konsumentperspektiv	17
5.4 Förlags- och branshperspektiv	19
5.5 Värdet av litterära priser	22
5.6 Kulturell mångfald	24
6. Sammanfattande diskussion	26
6.1 Den svenska litteraturens storhet	26
7. Vidare forskning	28
Källförteckning	29
Bilagor	34

1. Inledning

I Sverige och i Norden har vi en lång och fantastisk tradition av barn- och ungdomslitteratur. Med klassiska giganter som Astrid Lindgren, Tove Jansson och H.C. Andersen, såväl som moderna barnboksskapare, har nordiska berättelser nått läsare långt bortom våra landsgränser. Astrid Lindgren är än i dag den svenska författaren som med stor marginal översätts mest.¹ Svensk barn- och ungdomslitteratur är förknippad med god kvalitet och ett starkt barnperspektiv.² Sedan 2002 delar vi i Sverige också ut världens största internationella barn- och ungdomsbokspris Alma-priset till Astrid Lindgrens minne. Att vi i Sverige dessutom har ett eget barnboksinstitut kanske säger något om den (sär)ställning barnlitteratur har i Sverige.

Svenska barnboksinstitutet (Sbi) är en självständig stiftelse som har arbetat med att stärka barn- och ungdomslitteraturens ställning i Sverige sedan starten 1965. Varje år publicerar Sbi statistik och marknadsanalys över årets barnboksutgivning i Bokprovningen. Bokprovningens statistik visar att den svenska barnboksutgivningen under 2000-talet präglats av en omfattande och ökande inhemsk produktion, vilket fått balansen mellan svensk och översatt barn- och ungdomslitteratur att förändras radikalt. Andelen översättningar på marknaden hade 2019 nått en rekordlåg nivå på 39%. Enligt Sbi är det den lägsta andelen översatt barn- och ungdomslitteratur i Sverige sedan mitten av 1900-talet.³ Med en alltjämt minskande översatt utgivning uttrycks det en oro över att utgivningen riskerar att bli smalare när perspektiv från andra delar av världen än den västerländska försvinner.⁴

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka de bakomliggande faktorerna till den översatta barnlitteraturens minskning på den svenska bokmarknaden under 2010-talet. Med utgångspunkt i Sbis Bokprovning vill jag överblicka och analysera den samtida barnboksutgivningen och diskutera dess ställning på marknaden.

¹ Anders Hedberg, *Svensk litteraturs spridning i världen*, 2019, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/svensk_litteraturs_spridning_i_varlden_webb_0.pdf, hämtat 2021-04-28, s.23.

² Hedberg, s.16f.

³ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2019*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2020, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2020/04/Dokumentation-2020.pdf>, hämtat 2021-05-09, s.18f.

⁴ Kristian Lönner, "Rekordfå översatta barn- och ungdomsböcker 2019", *Svensk bokhandel*, 2020-04-21, <https://www.svb.se/nyheter/rekordfa-oversatta-barn-och-ungdomsbocker-2019>, hämtat 2021-05-10, Erika Josefsson/TT, "Årets Bokprovning visar rekordlåg andel översatta barnböcker, Svenska dagbladet, 2020-04-23.

1.2 Frågeställning

Syftet konkretiseras i följande frågeställningar:

- Vad ligger bakom den kraftigt minskande andelen översatt barn- och ungdomslitteratur? Vilka generella trender går att utläsa av barnboksutgivningen under perioden 2010–2019?
- Vilka källspråk är representerade i den svenska barn- och ungdomsboksutgivningen och hur har balansen mellan språken förändrats under 2010-talet?
- Hur värderas den översatta litteraturen i jämförelse med svenska original?

1.3 Disposition

Uppsatsen inleds med att presentera det material som utgör grunden för analysen och däri också det metodiska tillvägagångssättet som används för att sammanställa materialet och utföra analysen. Sbis Bokprovningen presenteras närmare, följt av avgränsningarna gjorda för uppsatsen. Därefter följer en kort inblick i delar av barnlitteraturforskningen. Metod och material-kapitlet följs av en översiktlig genomgång av den värdeteori som tillämpats i analysen och här beskrivs även hur värdering av barnlitteratur skiljer sig i förhållande till annan litteratur.

I uppsatsens analysdel presenteras först en översikt över barn- och ungdomslitteraturens utveckling 2010–2019. Det följs av en närmare undersökning av den översatta litteraturen med målet att lyfta fram de trender som utmärker sig under decenniet. Därefter analyseras marknaden ur olika perspektiv. Detta för att belysa hur den översatta litteraturen värderas och hur det kommer sig att utvecklingen ser ut som den gör. Uppsatsen avslutas med en avslutande diskussion samt ett framåtblickande avsnitt under ”Vidare forskning”.

2. Metod och material

Det primära materialet utgörs av den statistik och övergripande marknadsanalys som Svenska barnboksinstitutet presenterar i sin årliga Bokprovning. Det är främst åren 2010–2019 som ligger till grund för undersökningen, men även tidigare årgångar samt senaste årgången (Bokprovningen för 2020 års utgivning) kommer kommenteras för att stödja analysen.

Uppsatsen är delvis en kvantitativ undersökning som sammanställer statistiken från Bokprovningen under det gångna decenniet. Ur den sammanställda statistiken görs en statistisk marknadsanalys för att se trender och tendenser i utgivningen samt dess betydelse för marknaden. I Bokprovningen är det utgivningen som är central, försäljningen av barn- och

ungdomslitteratur kommenteras endast. För att skapa en helhetsbild av marknaden kompletteras Sbis statistik med försäljningsstatistik från Svenska Förläggareföreningen samt deras topplistor över försäljning av litteratur för barn och unga. Annan statistik, till exempel över Kulturrådets litteraturstöd, används vid behov för att komplettera och fördjupa analysen.

Artikeln ”Blott Sverige svenska barnböcker har” av Lars Schmidt och Niklas Strömberg i *Svensk Bokhandel* 2014 har varit givande för att nyansera och fördjupa analysen ur ett förlagsperspektiv. I artikeln intervjuas personer från förlagsbranschen och bokhandeln om den översatta barn- och ungdomslitteraturen i Sverige. De perspektiv som presenteras i artikeln har bidragit med en kvalitativ aspekt till analysen i den här uppsatsen

2.1 Bokprovningen

Första Bokprovningen kom ut 1994 och sedan dess har Sbi utökat och utvecklat sin årliga analys. Bokprovningen skapades som en möjlighet till vidareutbildning för barnbibliotekarier, men snart bjöds även forskare och lärare in. Sedan början av 2000-talet är den tillgänglig för allmänheten.⁵ Bokprovningen består av flera delar: öppna föreläsningar, utställningar samt en dokumentation som genom statistik och analys presenterar årets utgivning. I dokumentationen presenterar Sbi trender i utgivningen och gör djupdykningar i olika teman som varierar från år till år. Den innehåller också jämförelser med tidigare år för att kontextualisera det givna året. Dokumentationen är den del som utgör materialet för denna studie.

Bokprovningen är inte en kvalitativ studie av enskilda böcker utan en bred studie för att ge en överblick av hela utgivningen på den svenska marknaden.⁶ Bokprovningen utgår från Sbis egen insamlade statistik. Statistiken bygger på tryckta böcker som skickas in till Sbi och mottas fram till och med den sista februari varje år. Statistiken är inte absolut men svinnet bedöms vara litet. Sbis statistik är de mest kompletta siffrorna över barn- och ungdomslitteraturutgivningen som finns sammanställda i Sverige.⁷

Det är endast den tryckta barn- och ungdomslitteraturen som analyseras i Bokprovningen. Utgivningen av ljudböcker, e-böcker, digital litteratur och bokappar eller liknande ingår inte i studien. Sbi följer däremot den digitala utvecklingen och konstaterar att

⁵ Svenska barnboksinstitutet, ”25 Years of the Book Tasting 1993–2017 and Summary 2017–2018”, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2020/09/Bp_eng-25-AR_Ar-2017_2018.pdf, hämtat 2021-04-10, s.3.

⁶ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.2.

⁷ Svenska barnboksinstitutet, ”25 Years of the Book Tasting 1993–2017 and Summary 2017–2018”, s.3.

det skett en stor ökning av den digitala litteraturen de senaste åren.⁸ I 2019 års Bokprovning bjöds Ann Steiner, forskare i litteraturvetenskap, in för att demonstrera en studie av ljudböcker för barn och unga. Hon visade att det idag inte finns något komplett sätt att kartlägga den digitala utgivningen. Den statistik Steiner presenterade visar att ljudböcker har ökat kraftigt. Det handlar både om ny produktion och återutgivning som tar marknadsandelar från den tryckta boken.⁹

I sin statistik skiljer Sbi på den svenska originalutgivningen och den översatta utgivningen. I den översatta utgivningen ingår alla böcker som översatts från ett språk till ett annat och ges ut i Sverige, d.v.s. inte endast böcker översatta till svenska utan även till andra språk. Sbi för också statistik över vilka språk böckerna översätt ifrån, d.v.s. böckernas källspråk. De senaste årens bokprovningar innehåller även statistik över första upplagor i förhållande till återutgivning, kön på upphovspersoner, kön på huvudpersoner, fördelning av utgivningen över kategorierna inom barn- och ungdomslitteratur, populära ämnesord inom kategorierna samt förlag och utgivare. Sammanslaget förmedlar Bokprovningen en bra helhetsbild av årets utgivning. I denna studie kommer jag utgå ifrån delar av statistiken som berör mitt ämne samt de delar av Bokprovningens analyser som berör ämnet för denna uppsats.

2.1.1 Kategorisering av barn- och ungdomslitteratur

Sbi delar i Bokprovningen in utgivningen i tio huvudkategorier: bilderböcker, kapitelböcker, mellanåldersböcker, ungdomsböcker, tecknade serier, faktaböcker, poesi, samlingar, sångböcker och dramatik. De fyra första kategorierna är främst en ålderskategorisering och definieras av Sbi som sådant: Bilderböcker består till minst hälften av bilder som är jämnt fördelade, de riktar sig främst till barn upp till sex år men kan vara åldersöverskridande. Kapitelböcker är textböcker, ofta med många illustrationer, och riktar sig främst till ålderskategorin sex till nio år. Mellanåldersböcker är riktade till barn och unga i åldern nio till tolv år. Ungdomsböcker är från tolv år och uppåt, där unga vuxna också räknas in som en

⁸ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2017: 21 mars–17 maj 2018*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2018, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/2017-%C3%A5rs-utgivning-dokumentation.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.15,

Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2018: 27 mars–16 maj 2019*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2019, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2019/03/Dokumentation-2019.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.7.

Svenska barnboksinstitutet (2020), s.7–9.

⁹ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.8–7.

underkategori.¹⁰ Jag kommer fritt referera till de olika kategorierna i min analys och utgår då ifrån dessa definitioner.

2.2 Avgränsning och urval

Ämnet för denna uppsats är att studera den svenska barn- och ungdomsboksmarknaden. De dragna avgränsningarna bortser på så sätt från den allmänna utgivningen i Sverige samt den internationella utgivningen av barnböcker. Genom att utgå från redan existerande statistik ger det mig möjlighet att studera ett stort material. Under perioden 2010–2019 registrerade Sbi totalt 20 361 titlar, varav 8885 var översatta. I stället för att samla in material kan fokus läggas på att analysera utgivningens förändring över tid samt att diskutera marknaden och bakomliggande orsaker. Det medför även en del begränsningar utifrån det material Bokprovnigen presenterar. Exempelvis hade det varit ett intressant komplement att studera källspråk fördelat över de olika kategorierna, något som Sbi tidigare fört statistik över men som de upphörde med 2009. Att samla in dessa siffror manuellt menar jag inte finns utrymme till inom denna uppsats. Utifrån Sbis statistik avgränsas studien också till att studera den tryckta boken. Den digitala litteraturen har varit en viktig del av marknadsutvecklingen under det senaste decenniet något som jag är medveten om men således inte diskuteras i denna studie.

Tidsspannet som studeras i uppsatsen avgränsas till 2010–2019. Att avgränsa studien till 2010-talet anser jag ge utrymme till att studera marknads utveckling samtidigt som det utgjorde ett material som var hanterbart inom längden för denna uppsats. 2012 publicerades den statliga utredningen *Läsarnas marknad, marknadens läsare* i vilken Åsa Warnqvist presenterade ”Dragonball, LasseMaja och Twilight. Utgivningen av barn- och ungdomslitteratur i Sverige 2001–2010”, en analys av den svenska utgivningen av barn- och ungdomslitteratur under de givna åren. Genom att ta vid där Warnqvists studie slutar tar jag avstamp i hennes analys av det tidigare decenniet för att studera dagens utgivning.

3. Forskningsläge

Som eget forskningsområde har barnlitteraturen en betydligt yngre historia än allmän litteraturvetenskap. Barnlitteratur som ämne växte fram under 60- och 70-talet i kölvattnet av den uppvärdering av barnet, och därmed barnlitteraturen, som pågått sedan efterkrigstiden.¹¹

¹⁰ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.2.

¹¹ Lena Kåreland, ”Barnlitteraturens utveckling i Sverige”, Litteraturbanken, 2008, <https://litteraturbanken.se/red/presentationer/specialomraden/BarnlitteraturensUtvecklingISverige.pdf>, hämtat 2021-05-10, s.6f.

Idag finns det en bred barnlitteraturforskning, i det egna ämnet och interdisciplinärt. Till exempel bokhistoria, litteraturvetenskap, förlag- och bokmarknadskunskap, biblioteks- och informationsvetenskap och pedagogiska studier. Forskning som knyter an till mitt ämne har varit svår att finna. Jag har redan nämnt Åsa Warnqvists marknadsanalys som tillsammans med Bokprovningen utgör en forskningsgrund för mitt arbete.

Utöver Bokprovningen utför Sbi ett dynamiskt arbete för att stödja och främja den nationella så väl som den internationella forskningen om barn- och ungdomslitteratur. Beläget i deras lokaler i Stockholm driver Sbi ett forsknings- och referensbibliotek, över både skönlitteratur och teoretisk litteratur, som är en av världens största samlingar inom ämnet.¹² Årligen ger Sbi också ut forskningstidskriften *Barnboken*. *Barnboken* är Sveriges enda vetenskapliga tidskrift med fokus på barn- och ungdomslitteratur och finns fritt tillgänglig på internet. Den publiceras löpande under året och består av flertalet artiklar på olika teman samt recensioner av teoretisk litteratur. Huvudspråk är svenska men även engelska, danska och norska artiklar tas emot, vilket gör att tidskriften har en global läsarkrets.¹³

I skrivande stund, våren 2021, driver Sbi tre större forskningsprojekt i samarbete med forskare runt om i landet. Projektet ”*Den svenska barnlitteraturens historia*”, ett översiktsverk, som ska ge en ny historisk framställning av barn- och ungdomslitteraturen i Sverige. I projektet ”*Barnbiblioteket Saga*” undersöks betydelsen av barnboksserien med samma namn som utkom 1899–1970 som en av Sveriges största läsfrämjandesatsningar genom tiderna. Det senaste projektet är ”Astrid Lindgren-koden” som samlar kompetenser från olika discipliner för att studera och tolka Astrid Lindgrens stenogramblock, på vilka hon skrev och redigerade sina manus och som hittills är outforskade.¹⁴

4. Värde teori

För att studera den svenska barnlitteraturmarknaden kommer teori om litterärt värde och värdeförhandlingar som en social praktik appliceras på undersökningen.

I *Litteraturen i mediasamhället* skriver Ann Steiner att det tillspetsat finns två synsätt när det kommer till litterärt värde: värdeobjektivism och värderelativism, och att dagens

¹² Svenska barnboksinstitutet, ”Om Sbi”, <https://www.barnboksinstitutet.se/om-sbi/>, hämtat 2021-05-09.

¹³ Svenska barnboksinstitutet, ”Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning”, <https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/barnboken-tidskrift-for-barnlitteraturforskning/>, hämtat 2021-05-10.

¹⁴ Svenska barnboksinstitutet, ”Forskning”, <https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/>, hämtat 2021-05-10, Svenska barnboksinstitutet, ”Om Astrid Lindgren-koden”, <https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/astrid-lindgren-koden/>, hämtat 2021-05-10.

värde Diskussioner befinner sig däremellan.¹⁵ Värdeobjektivism utgår ifrån att ett verk eller text har ett inneboende värde. Ett värde kritikern eller den bildade har till uppgift att utläsa. I motsats utgår värderelativism ifrån att värde är något som skapas utanför texten av en kontext som värderar den.¹⁶ Barbara Herrnstein Smith framhåller litterära värden som något relativt och menar att det är en effekt som uppstår, och ständigt förändras, genom värderande aktiviteter av olika aktörer.¹⁷ Värdering, skriver Herrnstein Smith, ska ses som en ”fortlöpande process som försiggår via ett stort urval individuella aktiviteter och sociala och institutionella verksamheter.”¹⁸ Barn- och ungdomslitteraturens ställning på marknaden är kopplat till hur den värderas. Med en relativistisk värdeteori vill jag visa hur marknaden påverkas och förändras utefter hur samhället värderar litteraturen. Genom att se värde som något som ständigt omförhandlas understryks det hur värdering av litteratur är orsaker till hur utgivningen utvecklas. Det kan hjälpa till att åskådliggöra konsumtionsmönster och förlagens utgivningsstrategier samt hjälpa oss att förstå varför svenska original premieras på marknaden.

Med utgångspunkt i Herrnstein Smiths värdeteori differentierar och konkretiserar Forslid m.fl. olika aspekter av litterärt värde i *Höstens böcker*. Författarna delar upp värdebegreppet i olika kategorier för att göra det mer operationellt. Med utgångspunkt i historiska kontexter och tidigare forskning etablerar de fem värdekategorier: stil- och formvärden, kunskapsvärden, emotionella värden, sociala värden och ekonomiska värden. Skapandet av litterärt värde är komplext, skriver författarna till *Höstens böcker*. Vidare skriver de att de inte hävdar att deras kategorisering är definitiva eller heltäckande verktyg för att studera litterärt värde. De är i stället ”grovt tillyxade redskap” som kan användas för att synliggöra de litterära värdeförhandlingar som existerar på dagens bokmarknad.¹⁹

I andan av detta applicerar jag värdekategorierna på den svenska barnboksmarknaden. Forslid m.fl. applicerar själva sina begrepp på ett antal litterära verk men jag menar att det fungerar lika bra att applicera dem på den svenska barnlitteraturmarknaden i helhet, samt dess delar av svenska original och översatta titlar. Däremot framstår vissa kategorier som viktigare för undersökningen än andra. Nedan beskrivs värdekategorierna i korthet. *Stil- och formvärden* är kopplat till litterär form, språk och förmåga att berätta. *Kunskapsvärden* berör den kunskap litteraturen kan förmedla, skönlitterärt som faktaverk. Det kan röra sig om konkreta fakta eller

¹⁵ Ann Steiner, *Litteraturen i mediasamhället*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2019, s.258f.

¹⁶ Steiner, s.258.

¹⁷ Barbara Herrnstein Smith, ”Värde/värdering” i *Litteraturens värden*, Mortensen, Anders (red.), Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2009, s.30–32.

¹⁸ Herrnstein Smith, s.32.

¹⁹ Torbjörn Forslid, m.fl., *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam, Göteborg, 2015, s.79.

mer existentiella och kulturella insikter. *Emotionella värden* refererar till hur litteraturen har känslomässiga aspekter och kan beröra och väcka känslor hos läsaren. *Sociala värden* syftar till att läsning ingår i en social kontext och kan bidra till en upplevelse av tillhörighet och sammanhang. Litteraturen kan verka inkluderande och skapa en större gemenskap, samtidigt som den också kan verka exkluderande. *Ekonomiska värden* berör litteraturens ekonomiska dimension i bred bemärkelse. Det kan handla om den vinst en bok genererar eller mer svårsmatta aspekter som författar och förlagsinkomster, invisningar och marknadsvärde.²⁰

4.1 Värdering av barn- och ungdomslitteratur

När det kommer till värdering av barn- och ungdomslitteratur finns det några mer specifika aspekter som måste beaktas. Nedan läggs relevanta aspekter av diskussionen kring litteratur för barn och unga fram, vilka kommer fungera som ett perspektiv för uppsatsen.

När det gäller barn- och ungdomslitteraturens värden är det två grundbegrepp som styr diskussionen: didaktik och estetik, barnlitteraturen som en kunskapsförmedlare eller en underhållande konstform.²¹ Det finns en förenklad uppfattning om att barnlitteraturen i historien endast var didaktisk och att den moderna barn- och ungdomslitteraturen är estetisk i sitt uttryck, men litteraturen är mer komplex än så. Det handlar inte om att barnlitteraturen är antingen eller utan att litteraturen är en kombination.²² Det finns forskare som menar att till skillnad från annan litteratur är barn- och ungdomslitteraturen didaktisk per definition. Likaså finns det de som motsätter sig detta, eller uttrycker det som att barnlitteraturens pedagogiska aspekter är en del av dess estetik.²³ Det går att konstatera att barnlitteraturen i större utsträckning använts i undervisande och socialiserande syften än allmänlitteratur (vuxenlitteratur). Min egen ställning ligger nära Maria Nikolajevas som hon uttrycker det i *Barnbokens byggklossar*: ”Jag är inte beredd att reducera barnlitteraturens roll till ett pedagogiskt verktyg, men vi kan inte heller ignorera denna aspekt.”²⁴ För barn- och ungdomslitteratur är kunskapsvärden därför en värdekategori som spelar en stor roll.

²⁰ Forslid m.fl., s.74–78.

²¹ Sara Kärrholm & Paul Tenngart (red.), ”Barnlitteraturens värden och värderingar – en introduktion” i *Barnlitteraturens värden och värderingar*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s.13, Svenska barnboksintitutet, *Bokprovning@ på Svenska barnboksintitutet: En dokumentation Årgång 2020*, Svenska barnboksintitutet, Stockholm, 2021, <https://www.barnboksintitutet.se/wp-content/uploads/2021/04/Dokumentation-2021.pdf>, hämtat 2021-05-01, s.11.

²² Kärrholm & Tenngart, s.13f.

²³ Maria Nikolajeva, *Barnbokens byggklossar*, Upplaga 3, Studentlitteratur, Lund, 2017, s.33.

²⁴ Nikolajeva, s.33.

Vuxnas maktposition i förhållande till barnet spelar också in i värdediskussionen. Barn- och ungdomslitteraturen skapas, värderas, publiceras och förmedlas av vuxna för barn och unga.²⁵ Det är en maktposition som för med sig ansvar som kan diskuteras utifrån de kunskapsvärden litteraturen förmedlar. Sedan den 1 januari 2020 är Barnkonventionen lag i Sverige. I Barnkonventionen står det stadgat bland annat om barns rätt till utbildning, tillgång till kultur och att barn ska förberedas för ett ansvarsfullt liv i en anda av tolerans, jämlikhet, frihet och solidaritet.²⁶ I artikeln ”Barnlitteraturens betydelse för ungas rättigheter” framhåller Annika Widholm litteraturens potential att införliva Barnkonventionen. Hon framhåller att litteraturen har möjlighet att skapa tolerans och förståelse för andras livssituationer, att litteraturen kan agera en verkningskraft för att motverka förtryck och likriktning.²⁷ Därför är det viktigt med en mångfald i barn- och ungdomslitteraturen, med böcker som introducerar nya perspektiv och utmanar sociala normer.²⁸ Ansvaret för att förmedla mångfald i litteraturen ligger på vuxna.

5. Analys

5.1 Översikt av barn- och ungdomslitteraturutgivningen 2010–2019

Under årtiondet 2010–2019 har den totala utgivningen av barn- och ungdomslitteratur ökat kraftigt. Från 1663 titlar 2010 till 2217 titlar 2019, med en toppnotering 2017 på 2532 titlar. Det är en trend som håller i sig från den generella ökningen som skett tidigare under 2000-talet.²⁹ Diagram 1 visa att det generellt varit de svenska originalen som ökat på bekostnad av den översatta litteraturen. Översättningar dominerade utgivningen från det att Sbi började med Bokprovningen 1994 fram till 2010.³⁰ 2008 stod översättningar för 61% av utgivningen, vilket är den högsta andelen under 2000-talet.³¹ Redan 2010 hade den siffran sjunkit med drygt 11

²⁵ Lena Kåreland, *Barnboken i samhället*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013, s.14, Nikolajeva, s.26–32.

²⁶ UNICEF, ”Barnkonventionen”, <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>, hämtat 2021-05-13.

²⁷ Widholm, Annika, ”Barnlitteraturens betydelse för ungas rättigheter” i *Barnlitteraturens värden och värderingar*, Kärrholm, Sara & Tenngart, Paul (red.), 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s.44.

²⁸ Widholm, s.44f.

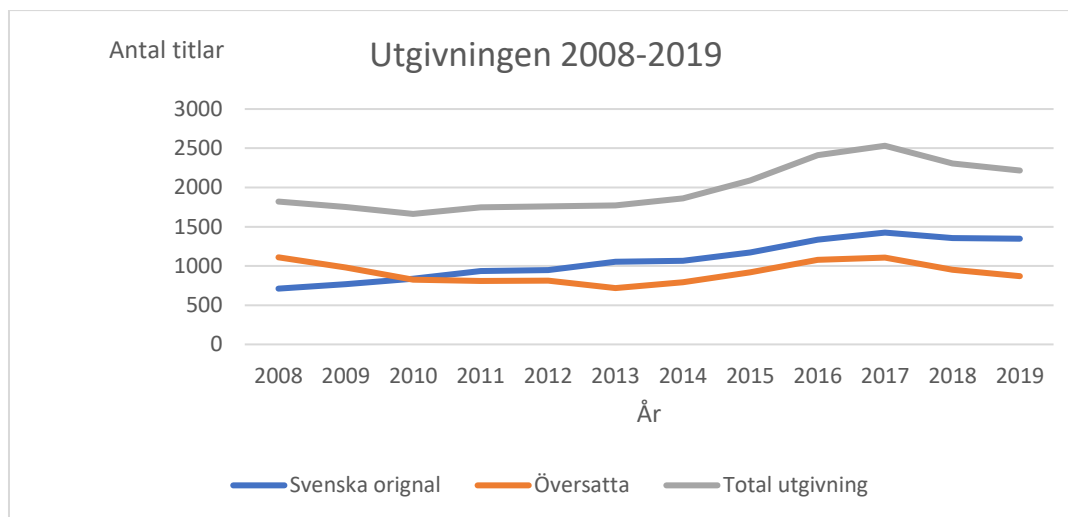
²⁹ Åsa Warnqvist. ”Dragonball, LasseMaja och Twilight” i *Läsarnas marknad, marknadens läsare*, Red. Ulla Karlsson & Jenny Johannisson, Stockholm, 2012, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/lasarnas-marknad-marknadens-lasare-del-4_H0B310d4, hämtat 2021-03-29, s.332.

³⁰ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2013: 12 mars–24 april 2014*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2014, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2013.pdf, hämtat 2021-05-17, s.5.

³¹ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2008: 10 mars–16 april 2009*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2009, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Trender_statistik_2008-1.pdf, hämtat 2021-04-29, s.3.

procentenheter. Sedan dess har den svenska utgivningen fortsatt att dominera och översättningar fortsatt att minska, se diagram 1. Den negativa utvecklingen har varit kraftig och 2019 bestod barn- och ungdomsutgivningen av rekordlåga 39% översättningar.

Diagram 1. Totala utgivningen av barn- och ungdomslitteratur 2008–2019

I kapitlet ”Dragonball, LasseMaja och Twilight” i den statliga utredningen *Läsarnas marknad, marknadens läsare* tittar Åsa Warnqvist närmare på den svenska barnboksutgivningen 2001–2010. Hon konstaterar att ökningen under 2000-talet kan tillskrivas flera orsaker. Bland annat diskuterar Warnqvist hur sänkt bokmoms, flera utgivare, ökat litteraturstöd och mangaboomen bidragit till den positiva utvecklingen. Mangaboomen bidrog till en topp i utgivningen 2008 men spelade sedan ut sin roll. De andra orsakerna kan däremot räknas haft en mer bestående effekt och påverkat utgivningen även under den period jag undersöker.³² Litteraturstödet ökade i början av 2000-talet och har sedan dess legat på en stadig nivå. Warnqvist menar att det alltjämt kan påverka utgivningen positivt.³³ Den kraftigare ökningen i utgivningen från 2014 och framåt kan delvis härledas till PISA-rapporten 2012 som publicerades i slutet av 2013. Rapporten varnade om ungas kraftigt försämrade läsförmåga och riktade uppmärksamhet åt barn- och ungdomslitteraturen, något som medförde en ökad försäljning.³⁴ Faktorer som enklare och billigare tryck har också påverkat utgivningen positivt inte minst då det har breddat vägen

³² Warnqvist (2012), s.331–337.

³³ Åsa Warnqvist, ”En marknad i förändring” i *Spänning och nyfikenhet: Festskrift till Johan*, Red. Gunnel Furuland m.fl., 2016, Möklinta, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1090033/FULLTEXT01.pdf>, hämtat 2021-04-03, s.431.

³⁴ Warnqvist (2015), s.431.

Svenska barnboksintitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksintitutet: En dokumentation Årgång 2015: 15 mars–21 april 2016*, Svenska barnboksintitutet, Stockholm, 2016, https://www.barnboksintitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning_Argang_2015.pdf, hämtat 2021-05-02, s.5.

för nya småförlag, en ökad egenutgivning och utgivning via publiceringstjänster.³⁵ Denna ökning speglas tydligt i Sbis statistik. År 2010 stod förlag med färre än sex utgivna titlar för 17% av utgivningen, en andel som till 2019 ökat till 53%.³⁶

Dessa faktorer påverkar generellt hela utgivningen men vissa av dem kan påverka den översatta utgivningen mer eller mindre positivt. Den kraftigt ökade andelen mindre förlag och egenutgivning kan ha varit en bidragande orsak till att den svenska utgivningen ökat men det är svårt att konstatera något definitivt. 2019 rörde det sig om 120 egenutgivna böcker inräknade i Sbis statistik.³⁷ Jag utgår ifrån att egenutgivningen i Sverige till stor del består av svenska original och inte översättningar men det finns inga siffror som bekräftar detta. Gällande ökat antal små förlag är det svårare att säga något om. Små förlag driver ofta en nischad eller ideologisk utgivning.³⁸ Hjulet och Trasten är exempel på svenska förlag som enbart publicerar litteratur från andra delar av världen än den västerländska. Båda förlagen räknas in i gruppen utgivare med färre än sex utgivna titlar, vilket bekräftas att översättningar också kommer från mindre förlag. Det går helt enkelt inte att dra en definitiv slutsats om hur den ökade andelen små utgivare har påverkat andelen översättningar.

Kulturrådets litteraturstöd ges ofta till smalare titlar för att bibehålla en bred utgivning i Sverige. Stödet finns för att främja en mångsidighet i litteraturen och tar hänsyn till kulturell och språklig spridning.³⁹ Detta kan förväntas påverka översättningslitteraturen positivt. Det finns ingen sammanställd statistik att tillgå över hur många böcker som fått stöd under det undersökta decenniet eller hur stor del som ges till översättningslitteratur. Mitt eget nedslag i titlar som berättigats litteraturstöd under 2019 visar att totalt 307 titlar fått stöd och att 74 av dessa var översättningar.⁴⁰ Det kan tyda på att den översatta utgivningen inte främjas i högre grad än den svenska.

Ökningen av den totala utgivningen som pågått sedan 2010 kulminerade 2017. Minskningen i utgivningen 2018 och 2019 förklarar Sbi delvis med en diskussion inom branschen om överutgivning. Minskningen kan även kopplas till en ökning av digital litteratur eftersom de förlag som kraftigast dragit ned på sin tryckta utgivning haft stora digitala

³⁵ Svenska barnboksinstitutet (2016), s.5.

³⁶ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2010: 8 mars 14 april 2011*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2011, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Dokumentation_%C3%85rg2010.pdf, hämtat 2021-05-02, s.20.

Svenska barnboksinstitutet (2020), s.52.

³⁷ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.6f, Svenska barnboksinstitutet (2019), s.6f.

³⁸ Ann Steiner, s.130f.

³⁹ Warnqvist (2012), s.343.

⁴⁰ Kulturrådet, "Fördelning av bidrag. Barn- och ungdomslitteratur, fördelning av medel, första – sjunde fördelningstillfället för år 2019", <https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/beviljade-bidrag/?c=Litteratur+och+1%c3%a4sande&y=2019&m=#9883>, hämtat 2021-05-17.

satsningar.⁴¹ Dessa orsaker kan förklara minskningen generellt men inte varför det är översättningslitteraturen som har stått för minskningen. Översättningar stod för 76% av minskningen, 239 av 315 titlar, när svenska original bibehöll samma nivå. Hur det kommer sig söker värdediskussionen svar på längre fram i analysen.

5.2 Den översatta litteraturens utveckling

Sbi för statistik över från vilka språk litteraturen översätts. Statistiken separerar förstaupplagor och återutgivning. Bland förstaupplagorna är andelen översättningslitteratur något högre, vilket betyder att svenska original återutges i något högre grad.

Under det undersökta decenniet är det den västerländska litteraturen som översätts i klar majoritet. Det är en försvinnande liten andel som kommer från andra delar av världen. Engelska är ohotat det största källspråket. Under den undersökta tidsperioden har engelska stått för mellan 60–68% av utgivningen. Det visar ändå på en minskad dominans eftersom översättningarna från engelska år 1999 bestod av 81% av den översatta utgivningen.⁴² Böckerna med engelska som källspråk kommer främst från Storbritannien och USA men inte uteslutande. Länder som exempelvis Sydafrika och Indien finns också representerade under vissa år.⁴³ Fler länder kan även gömma sig under andra koloniserande språk, exempelvis franskan.⁴⁴ Förekomsten av detta är inget som Sbi urskiljer i sin statistik. 2013 undersökte Sbi om fler språk dolde sig under den engelska andelen via andrahandsöversättning men så var inte fallet det året.⁴⁵ Det finns exempel av enstaka fall av andrahandsöversättningar under andra år men det är en så försvinnande liten andel att det inte påverkar statistiken i stort.

Utöver engelska är det endast nio språk som finns representerade under alla tio undersökta åren: danska, finska, franska, italienska, nederländska, norska, spanska, svenska och tyska. Diagram 2 visar hur står andel språk eller språkgrupper som representerades under 2010 och 2019.⁴⁶

⁴¹ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.5.

⁴² Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2016: 21 mars–11 maj 2017*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2017, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning-2017-dokumentation.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.14.

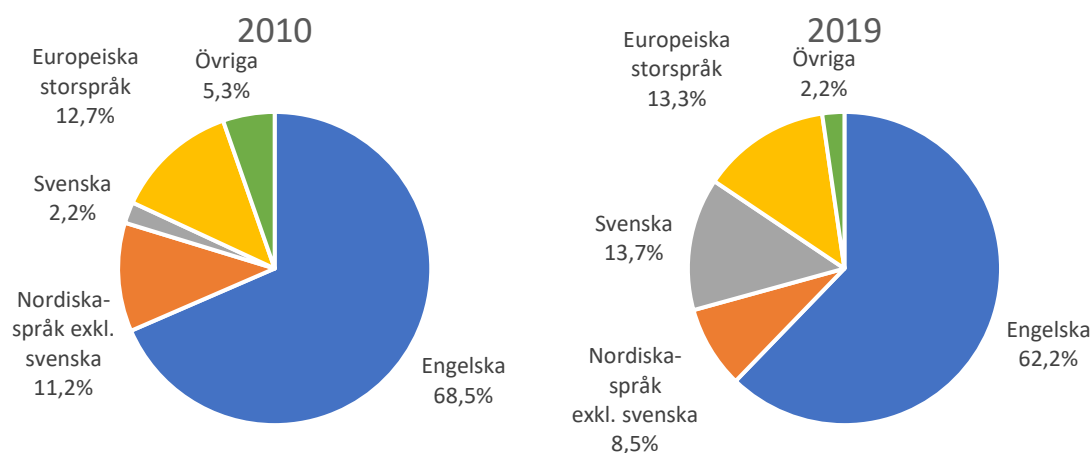
⁴³ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2009: 9 mars – 15 april 2010*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2010, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/11/%C3%85rg%C3%A5ng-2009.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.4.

⁴⁴ Warnqvist (2012), s.342.

⁴⁵ Svenska barnboksinstitutet (2014), s.10f.

⁴⁶ Danska, norska, finska och isländska är sammanslagna under ”Nordiska språk”. Franska, italienska, nederländska, spanska och tyska är sammanslagna under ”Europeiska storspråk”. Både ”Nordiska språk” och ”Europeiska storspråk” är termer Sbi tillämpat. Engelska och svenska får egna tårtbitar för att visa på deras särställning. Under ”Övriga” är resterande språk, samt de böcker där uppgifter om källspråk saknas, samlade. För detaljerad redovisning över källspråk, se tabell 1 i bilagor.

Diagram 2 och 3. Källspråk i utgivningen 2010 respektive 2019, första utgåvor

Under 2019 stod engelska översättningar för 62% av utgivningen, vilket innebär en minskning med knappt 200 titlar sedan 2017. En anledning till att engelska minskar som källspråk, menar Sbi, kan vara att ungdomar hellre väljer att läsa ungdomsböcker på originalspråk.⁴⁷ Det stärks av statistiken där ungdomsböcker är den kategorin som minskat kraftigast, från 135 titlar 2010 till 51 titlar 2019.

Utöver engelska är det nordiska och västeuropeiska språk som det ges ut mest av. Under decenniet var inledningsvis danska näst största källspråket och under andra halvan av decenniet tog svenska över den positionen, en utveckling som jag studerar närmare i nästa stycke. Som diagram 2 visar lämnar det en mycket liten del av utgivningen till resten av världen. 2010 utgjorde resterande språk drygt 5% av utgivningen, en siffra som stadigt sjunkit till drygt 2% 2019. Det innebär en minskning i antalet titlar från 39 till 18. Totalt har titlar från 35 källspråk publicerats under decenniet. 2019 representerades 22 källspråk i utgivningen, vilket är en svag ökning från 2010.

Den mest utmärkande trenden är den kraftiga ökningen av svenska som källspråk. Det handlar om svenska böcker som översätts till andra språk och ges ut i Sverige. Sbi skriver att det i många fall handlar om böcker där översättningen är publicerad parallellt med den svenska originaltexten. 2010 översattes 16 titlar från svenska och 2019 hade den siffran ökat till 108 titlar. Sbi skriver att drygt en tredjedel av dessa böcker ges inte ut för den svenska marknaden utan distribueras i andra länder.⁴⁸ Sedan 2018 för Sbi statistik över vilka språk de svenska

⁴⁷ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.19.

⁴⁸ Svenska barnboksinstitutet (2019), s.18.

böckerna översätts till. Flest böcker översätts till arabiska, därefter kommer finska, meänkieli, engelska, persiska, somaliska och romani.⁴⁹ 2019 gavs det också ut en bok på Jiddish, vilket betyder att alla minoritetsspråk i Sverige fanns representerade. Utöver minoritetsspråk skriver Sbi att språkrepresentationer kan kopplas till invandrargrupper. Sbi kopplar ökningen av översättningar från svenska med en ökade andel flyktingar under 2010-talet.⁵⁰ Främst rör det som om bilderböcker av välkända svenska upphovspersoner, skriver Sbi, exempelvis Astrid Lindgren och Stina Wirsén.⁵¹ Ett förlag som står för en stor del av översättningar till arabiska och somaliska är Fenix förlag, som är en del av Bonnierförlagen. Fenix förlag skriver på sin hemsida att de vill agera som en brygga mellan kulturer.⁵² Att översätta svenska böcker och publicera dem på andra språk kan ses som en kulturdemokratisk process och ett sätt att försäkra att alla barn har rätt till god litteratur.⁵³ Genom att översätta svenska böcker, av Sveriges mest kända författare, är det också att förmedla god svensk kultur. När Sverige under 2010-talet har befolkats av allt fler med bakgrund i andra kulturer har spridningen av svensk litteratur, både på svenska och andra språk, ökat. Det kan ställas mot den minskande andelen perspektiv från runt om i världen som når Sverige genom litteraturen. Mångfald i litteraturen är viktigt både för att introducera andra kulturer för barnen och för att fler barn ska få möjlighet att identifiera sig i litteraturen.⁵⁴ Brist på det kan i stället verka exkluderande. Ökad andel svensk litteratur, både i original och översättningar, kan tolkas som att vi uppvärderar spridningen av vår egen kultur.

5.3 Försäljning och konsumentperspektiv

Försäljningen av barn- och ungdomsböcker har stabilt ökat under en längre tid och minskade först marginellt under 2019.⁵⁵ Bokprovningen är en statistik över barn- och ungdomslitteraturutgivningen och statistikför inte försäljning, mer än att upp- och nedgångar noteras. Försäljningen spelar en stor roll för den negativa utvecklingen av den översatta litteraturen. För att ge ett helhetsperspektiv på varför utvecklingen ser ut som den gör kompletteras Sbis statistik i detta avsnitt med statistik över försäljning.

⁴⁹ Svenska barnboksinstitutet (2019), s.42–43, Svenska barnboksinstitutet (2020), s.43–44.

⁵⁰ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.18.

⁵¹ Svenska barnboksinstitutet (2018), s.16.

⁵² Fenix förlag, "Om förlaget", <https://www.fenixforlag.se/om-forlaget/>, hämtat 2021-05-14.

⁵³ Kåreland, s.148.

⁵⁴ Widholm, s.44–47.

⁵⁵ Erik Wikberg, *Bokförsäljningsstatistiken Helåret 2018, 2019*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/rapport_helar_2018_webb_1.pdf, hämtat 2021-04-11, s.28, Erik Wikberg, *Bokförsäljningsstatistiken Helåret 2019, 2020*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/bokfors_statistik_helar_2019_ny_0.pdf, hämtat 2021-04-27, s.27.

De barn- och ungdomsböcker som säljer bäst i Sverige är överväldigande svenska original, det visar Svenska Förläggareföreningens topp 20 listor från de senaste åren. Under åren 2015–2019⁵⁶ dominerade de svenska originalen och bara 2–6 översatta titlar per år återfinns på topplistorna. Av översättningarna var det främst brittiska eller amerikanska titlar.⁵⁷ Det är en dominans som också visar sig i biblioteksutlån. Barn- och ungdomslitteraturförfattare lånas ut mest av alla på biblioteken i Sverige men endast en översatt författare letar sig in på topp 20.⁵⁸ Svenska original är mer populära och säljer bättre. Det finns flera dimensioner till ekonomiskt värde, skriver författarna till *Höstens böcker*, där vinst kanske är en av de mest självklara.⁵⁹ Bara genom att titta på försäljning och utlåningsstatistik blir det tydligt att de svenska originalen, ur ett vinstperspektiv, har ett högre ekonomiskt värde.

I artikeln ”Blott Sverige svenska barnböcker har” uttrycker både bokhandlare och förläggare att svenska köpare gärna köper svenskt. Det framkommer främst två anledningar till detta. Första anledningen är att svenska köpare har en hög medvetenhet om svenska barnboksskapare och titlar som konsumenterna gärna följer. I artikeln kopplas det till att barn- och ungdomslitteraturens status höjts och därav har svenska författare och illustratörer fått mer uppmärksamhet.⁶⁰ Den andra anledningen kopplas till att svenska köpare efterfrågar mer inkluderande böcker, exempelvis när det kommer till jämställdhet och genus, områden där Sverige ligger i framkant. Den efterfrågan är det lättare för de svenska förläggarna att tillgodose med svenska original. Förläggare intervjuade i ”Blott Sverige svenska barnböcker har” berättar att det är lättare att jobba bort stereotyper och in mer mångfald under arbetsprocessen med ett originalmanus. Vid inköp av översättningar kan inga större förändringar göras.⁶¹ På så sätt kan svenska original anpassas efter marknadens efterfrågan och bli mer attraktiva.

⁵⁶ Endast dessa årtal fanns att tillgå på forlaggare.se.

⁵⁷ Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2015*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2016, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2015_formaterad_0.pdf, hämtat 2021-04-18,

Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2016*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2017, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2016.pdf, hämtat 2021-04-18,

Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2017*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2018, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2017_formaterad.xlsx, hämtat 2021-04-18,

Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2018*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2019, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2018.pdf, hämtat 2021-04-18,

Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2019*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2020, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2019.pdf, hämtat 2021-04-18.

⁵⁸ Sölve Dahlgren, ”De mest utlånade författarna och böckerna på svenska bibliotek 2019”, *Boktugg*, 2020-10-12, <https://www.boktugg.se/2020/10/12/de-mest-utlanade-forfattarna-pa-svenska-bibliotek-2019/>, hämtat 2021-04-18.

⁵⁹ Forslid m.fl., s.77f.

⁶⁰ Lars Schmidt & Niklas Strömberg, ”Blott Sverige svenska barnböcker har” i *Svensk Bokhandel*, nr 7, 2014, s.16.

⁶¹ Schmidt & Strömberg, s.16.

Svenska konsumenters val av svensk litteratur kan således kopplas till både kunskapsvärden och sociala värden. Att konsumenterna väljer litteraturen eftersom den har en högre grad av inkludering och av jämställdhet kopplas till barnlitteraturens didaktiska aspekter i att förmedla en diversifierad världsbild. Kring den svenska barn- och ungdomslitteraturen och dess skapare byggs det upp en social och nationell gemenskap som uppvärderas. Det finns en medvetenhet och en stolthet över svensk barn- och ungdomslitteratur som genomströmmar samhället och branschen, något som kommer diskuteras vidare längre fram i analysen.

5.4 Förlags- och branshperspektiv

Artikeln ”Blott Sverige svenska barnböcker har” ger en god inblick i förlagens och branschens perspektiv på den översatta utgivningen. Förläggare på allmäninriktade förlag kommenterar att det västerländska fokuset i källspråken är en naturlig effekt av begränsade språkkunskaper bland förlagens medarbetare. Alla kan engelska och det är inte ovanligt med kompetens i större europeiska språk, såsom tyska, spanska och franska, men i övrigt är det skralt. Provöversättningar, som görs för att bedöma böcker från mindre språkområden, speglar sällan bokens litterära kvaliteter vilket gör dem svårbedömda.⁶² Men medarbetare på Trasten, ett mindre förlag med specialiserad utgivning av böcker från den icke-västerländska världen, säger i artikeln att förlagen inte heller försöker eller vill se bortom de begränsningarna. På Trasten försöker de ofta förmedla vidare bra titlar de uppmärksammat men inte har möjlighet att ge ut själva men deras uppfattning är att de större förlagen inte är intresserade av de perifera språkområdena.⁶³ En uppfattning som kan härledas till flera orsaker.

En anledning till den minskade utgivningen av översättningslitteratur beskrivs i ”Blott Sverige svenska barnböcker har” vara den försämrade ekonomi förlagsbranschen drabbades av som en effekt av finanskrisen 2008. Krisen ledde till minskat antal titlar och generellt mindre upplagor.⁶⁴ Av naturliga skäl har förlagen en närmare relation till sina svenska författare. Det gjorde det lättare att stryka utländska författare när antalet titlar tvingades dras ned, menar de intervjuade förläggarna.⁶⁵ Minskande antal titlar gjorde avtryck i statistiken men utgivningen återhämtade sig igen 2011. Däremot är mindre upplagor något som varit bestående och alltjämt påverkar dagens marknad.⁶⁶ Främst är det de tjocka textböckerna som drabbas när upplagorna minskar, något som också återspeglas i statistiken. Andelen översättningar är minst bland de

⁶² Schmidt & Strömberg, s.17–18.

⁶³ Schmidt & Strömberg, s.18–20.

⁶⁴ Schmidt & Strömberg, s.15.

⁶⁵ Schmidt & Strömberg, s.15.

⁶⁶ Svenska barnboksintitutet (2021), s.5, Warnqvist (2015), s.437–439.

skönlitterära textböckerna (kapitelböcker, mellanåldersböcker och ungdomsböcker) och både mellanålders- och ungdomsböcker har sjunkit under decenniet.⁶⁷ Tjocka textböcker är lika med höga initiala översättningskostnader, som är tänkta att kompenseras med den lägre royaltysatsen för översättningslitteratur men mindre upplagor gör att det ofta blir förlustprojekt.⁶⁸ På dagens hårt konkurrensutsatta marknad finns det höga lönsamhetskrav på enskilda titlar bland de större förlagen. Medarbetare från två av Sverige större barnboksutgivare uttrycker det som sådant i artikeln: ”För att ett förlag ska ge ut en bok måste den sälja. Annars blir det en kulturinsats” och ”Man kan tänka kulturgärning, men det räcker inte. Boken måste hitta sin publik.”⁶⁹ Det finns en tvekan om den översatta litteraturen når ut till kunderna och är ekonomiskt gångbar, speciellt om den kommer från perifera språkområden.

Svenska original dominerar utgivningen och de dominerar försäljningen. Den stora efterfrågan sätter fokus på den svenska litteraturen. En förläggare beskriver det som att den översatta litteraturen främst är ett komplement till den inhemska utgivningen.⁷⁰ Den svenska utgivningen premieras. Det finns en stolthet över hur bra den är och en storhet som tillskrivs svenska författare och illustratörer, en uppfattning som tycks genomsyra hela branschen men också spela roll i konsumenternas val av litteratur.⁷¹

I artikeln citeras två förlagsmedarbetare om den svenska litteraturens storhet. Erik Titusson från Lilla Piratförlaget, ett förlag med en allmäninriktad barnlitteraturutgivning, beskriver det som sådant: ”Vi har en fin tradition av fantastiska författare och illustratörer i Sverige. Baksidan av det är att vi blir själv tillräckliga, att intresset för vad som händer i vår omvärld minskar.”⁷² Matilda Wallin från Trasten, ett mindre förlag som tidigare nämnts specialiserar sig på icke-västerländska språkområden, är inne på samma spår: ”Vi tror att vi är så jävla bra på barnböcker i Sverige. Varför skulle vi behöva ta in böcker utifrån? Det är ju de som borde översätta oss.”⁷³ Svensk barn- och ungdomslitteratur har en lång tradition av att vara eftertraktad utomlands. När svenska barn- och ungdomsböcker exporteras utomlands är de med ett starkt barnperspektiv som förmedlar värderingar om demokrati och jämställdhet.⁷⁴ Att

⁶⁷ Se tabell 2 i bilagor.

⁶⁸ Schmidt & Strömberg, s.15.

Emma Olsson, ”Fokus: Översattlitteratur” i *Svensk Bokhandel*, nr 16, 2018, s.20.

⁶⁹ Schmidt & Strömberg, s.18.

⁷⁰ Schmidt & Strömberg, s.15–16.

⁷¹ Schmidt & Strömberg, s.15.

⁷² Schmidt & Strömberg, s.15.

⁷³ Schmidt & Strömberg, s.15.

⁷⁴ Jonas Dagson, ”Svenska barnböcker viktiga för Sverige-bilden”, Boktugg, 2019-10-09, <https://www.boktugg.se/2019/10/19/svenska-barnbocker-viktiga-for-sverige-bilden/>, hämtat 2021-04-19,

den svenska litteraturen är så populär utanför landsgränser bekräftar den egna goda uppfattningen och förstärker den. Jag ser det som att uppvärderingen av svensk barn- och ungdomslitteratur medför att vi ser vilken nytta den kan gör för resten av världen. Det kan leda till att vi gärna missar att översättningslitteratur kan bidra med nya perspektiv för barn och unga i Sverige.

Det är något av en nationalistisk stolthet som växer fram kring värderingen av svenska original. Konsumentperspektiv och förlagsperspektiv förstärker varandra men det är svårt att utröna vad som ligger till grunden för denna självtillräcklighet. ”Att läsa och tillägna sig litteratur kan ge en upplevelse av tillhörighet och social gemenskap. Det är en viktig aspekt av det som vi benämner sociala värden”, skriver Forslid m.fl. i *Höstens böcker*.⁷⁵ Uppvärderingen av svensk litteratur grundar sig i en nationalistisk stolthet eller gemenskap och bygger på hur vi värderar litteraturen utifrån sociala värden. Att både konsumenterna och branschen identifierar svensk litteratur som en bra kunskapsförmedlare, med goda kunskapsvärden, förhöjer den ytterligare. Det leder i sin tur till ökad försäljning och högre ekonomiska värden. Att svensk litteratur värderas högre påverkar indirekt översättningarna negativt.

Den nationalistiska värderingen som genomsyrar samhället påverkar inte bara konsumenter och förlag utan också kulturredaktionerna. Svenska original uppmärksammas och recenserar oftare i tidningar än översättningslitteratur.⁷⁶ I kombination med att det är lättare att marknadsföra svenska författare, eftersom författaren ofta spelar en stor roll i dagens marknadsföring, exponeras svenska original mer och bli synligare för konsumenterna.⁷⁷ Det i sin tur leder till bättre försäljning och förstärker trenden ytterligare.

För översättningar från mindre etablerade språkområden kan det vara svårt att ens få in böckerna i bokhandeln. Den sydkoreanska bilderboksskaparen Baek Heena vann 2020 Alma-priset, men innan vinsten var det i princip omöjligt att sälja in Baeks bok till de fysiska bokhandlarna, berättar Trastens förlagschef, som ger ut Baek på svenska. Innan priset tillkännagavs var det endast specialistbokhandlare som tog in boken, men även efter vinsten var det svårt att övertala de större bokhandelskedjorna. Väl i bokhandeln visade det sig att Baeks böcker sålde mycket bra.⁷⁸ Exemplet visar hur den översatta litteraturen kämpa i uppförsbacke

Louise Gårdemyr, ”Barnlitteraturen kan påverka vår syn på världen”, OmVärlden, 2019-04-23, <https://www.omvarlden.se/Intervju/intervjuer-2019/nadja-kandrusevich-barnlitteratur-belarus/>, hämtat 2021-04-19.

⁷⁵ Forslid m.fl. s.77.

⁷⁶ Schmidt & Strömberg, s.16–17.

⁷⁷ Schmidt & Strömberg, s.17.

⁷⁸ Elin Swedenmark, ”Almapriset allt viktigare för översatt litteratur – 69 länder kan vinna”, Boktugg.se, 2021-03-21, <https://www.boktugg.se/2021/03/29/almapriset-allt-viktigare-for-oversatt-litteratur-69-lander-kan-vinna/>, hämtat 2021-04-19.

som en konsekvens av hur vi värderar den svenska litteraturen. Det visar också på hur den fysiska bokhandeln kan agera som gatekeepers och stänga ute den översatta litteraturen om de arbetar efter det etablerade värdesystemet. Effekten blir att konsumenterna inte alltid kan välja den översatta litteraturen i samma utsträckning.

5.5 Värdet av litterära priser

Stora litterära priser kan bidra till synlighet och fungera som marknadsföring, men också för att höja litteraturens värde generellt. Ett av de internationellt stora barn- och ungdomslitteraturpriserna är Alma-priset, Astrid Lindgren Memorial Award. Alma-priset instiftades 2002 av Sveriges regering för att främja den internationella kvalitetslitteraturen, stärka dess ställning och öka intresset för världslitteraturen. Priset delas varje år ut till ”en person eller organisation som bidrar till litteraturens betydelse för barn och unga över hela världen”.⁷⁹ Med en prissumma på fem miljoner svenska kronor är priset det största i sitt slag. Litteraturpriser kan på flera sätt öka litteraturens värde. Priset kan bidra till marknadsföring och konkret öka bokens ekonomiska värde. Ett välrenommerat pris kan också tillskriva boken ökat estetiskt och kulturellt värde.⁸⁰ I Sverige har Alma-priset hjälpt till att etablera utländska författarskap på den svenska marknaden. I 2014 års Bokprovning konstaterade Sbi att bilderboksutgivningens har smalnats av under 2000-talet och många internationellt prisbelönta författare och illustratörer går oss förbi.⁸¹ De skrev att det i princip krävs att en bilderboksskapare vinner Alma-priset för att författarskapet ska kunna etableras på marknaden.⁸² Att en författare eller illustratör tilldelas priset bidrar med prestige för både författare och förlag. Men det kan också ge uppsving åt ett språkområde, det konstaterade Sbi efter att belgiska Kitty Crowther vann Alma-priset 2010 vilket skapade en trend med att översätta franska bilderböcker.⁸³

Priset har dock inte varit speciellt inflytelserikt när det kommer till ökad försäljning av översatt litteratur generellt.⁸⁴ Däremot fick priset större genomslagskraft när Barbro Lindgren som första svensk vann priset 2014, vilket Carina Jönsson skrev om i artikeln ”Värdet av det

⁷⁹ Astrid Lindgren Memorial Award, ”Om priset”, <https://alma.se/om-priset/>, hämtat 2021-05-11.

⁸⁰ Steiner, s. 79–82.

⁸¹ Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2014: 12 mars–28 maj 2015*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2015, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2014.pdf, hämtat 2021-05-17, s.8.

⁸² Svenska barnboksinstitutet (2016), s.11.

⁸³ Svenska barnboksinstitutet (2015), s.8.

⁸⁴ Carina Jönsson, ”Värdet av det översatta ordet”, *Svensk bokhandel*, 2014-04-04, <https://www.svb.se/vardet-av-det-oversatta-ordet>, hämtat 2021-04-19.

svenska ordet” i *Svensk bokhandel*. Jönsson beskriver jublet som hon upplevde både inom och utanför branschen samt hur hon för första gången registrerade att tidningarnas kulturredaktioner intresserade sig för priset. Jublet för den inhemska vinsten ställs i artikeln i relation till den redan då minskande översatta utgivningen vilket Jönsson sammanfattar i artikelns avslutning:

Almajuryr har genom åren prisat olika författare som för den stora massan är helt okända, med intentionen att uppmärksamma översatt litteratur i Sverige. För att barn och unga ska få ta del av andra kulturer.

Och så jublar vi ändå högst när priset tilldelas en som vi redan känner till. En svensk.⁸⁵

Barbro Lindgren är än idag den enda svensken som har vunnit priset. I en artikel inför tillkännagivandet av 2021 års Alma-prisvinnare uttalade sig Mia Österlund, litteraturvetare och ordförande för Augustprisets barn- och ungdomsboksjury, om det internationella prisets betydelse och potential att stärka en global läsgemenskap. I relation till att det varit god spridning på pristagarnas nationaliteter kommenterar hon den nordiska självbilden: ”Men vi har en självbild i Norden att vi har en särskilt livskraftig barnlitteratur. Ändå är det inte många från Norden som har fått Alma-priset. Det är lite spännande att se om det så småningom kommer en nordisk pristagare också.”⁸⁶

Det är värt att poängtera att det kan vara så att vi i Sverige uppmärksammar Alma-priset i högre grad för att det är i grunden ett svenskt pris. Priset är instiftat av Sveriges regering, till minne av Sveriges största barnboksförfattare och vinnaren väljs ut av en svensk jury. Påverkar det genomslagskraften för Alma-prisvinnaren på den svenska marknaden för att hen i förlängningen blivit en del av den svenska storheten?

Ett annat internationellt barn- och ungdomslitteraturpris som det sällan talas om i Sverige är Hans Christian Andersen Awards. Även om priset är uppkallat efter ännu en nordisk författare är det ett pris med en mer internationell bas som ges ut av IBBY, International Board on Books for Young People, av en internationell jury. Priset sträcker sig tillbaka till 50-talet och inte heller här är Sverige överrepresenterat i antalet vinster.⁸⁷ Bland vinnarna i bägge priserna är spridningen över världen god. Det finns fantastiskt bra barn- och ungdomslitteratur världen över för den som är villig att söka efter den.

⁸⁵ Jönsson.

⁸⁶ Swedenmark.

⁸⁷ IBBY, ”Hans Christian Andersen Awards”, <https://www.ibby.org/index.php?id=273>, hämtat 2021-05-15.

5.6 Kulturell mångfald

När den översatta litteraturen minskar uttrycks det en oro över att den kulturella mångfalden i barn- och ungdomslitteraturen minskar eller försvinner. I en intervju med *Svensk Bokhandel* i samband med att Bokprovningsrapporten publicerades 2020 uttrycker sig Åsa Warnqvist, forskningsledare på Sbi, angående den minskade översättningen: ”Väldigt lite översätts från Asien, Afrika och Sydamerika vilket i sin tur gör att barn i mindre utsträckning kommer i kontakt med erfarenheter från andra kulturer än den västerländska.”⁸⁸ Det värde som tillskrivs översättningslitteraturen är i första hand kunskapsvärden, i och med att den kan bidra med andra perspektiv och mångfald till utgivningen. Litteraturen från Asien, Afrika och Sydamerika, men även Östeuropa, är hotade i större utsträckning eftersom det redan översätts mycket lite från dessa områden. Under 2010-talet har utgivningen från dessa icke-västerländska områden också minskat, som påvisats tidigare i analysen. Kunskapsvärdet av litteratur från dessa språkområden värderas också högre eftersom de i större utsträckning utmanar ett svenskt, och i förlängningen västerländskt, perspektiv.

I Bokprovningsrapporten presenterar Sbi i flera fall översättningslitteraturen tillsammans med skildring av andra kulturer i svenska original, vilket understryker litteraturens kulturella kunskapsvärden.⁸⁹ Sbi konstaterar under flera årgångar att den inhemska litteraturen ofta utspelar sig i Sverige. I den lilla utsträckning andra kulturer skildras är det antingen i Sverige från ett flykting- eller invandrabarns perspektiv, ofta av en svensk författare, eller genom att ett svenskt barn som reser till ett annat land.⁹⁰ När andra kulturer skildras ur svenska ögon förblir perspektivet västerländskt. Andra kulturer och perspektiv skildras i mycket liten utsträckning i inhemska böcker, vilket betyder att barn- och ungdomslitteraturen är beroende av översättningar för att inhämta dessa perspektiv. Att barn ska förberedas för ett ansvarfullt liv i förståelse av andra folk, etniska och religiösa grupper är en del av Barnkonventionen. Översättningar har möjlighet att bidra med en sådan förståelse i och med att de förmedlar hur världen ser ut bortom vad barnet kallar hemma.⁹¹

⁸⁸ Lönner.

⁸⁹ Exempelvis: Svenska barnboksinstitutet (2020), s.18f, Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2012: 14 mars–18 april 2013*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2013, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Bokprovning-%C3%A5rg%C3%A5ng-2012.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.9f, Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2011: 8 mars–12 april 2012*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2012, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/bokprovning2012.pdf>, hämtat 2021-05-17, s.13f.

⁹⁰ Svenska barnboksinstitutet (2020), s.19, Svenska barnboksinstitutet (2012), s.9 och 13, Svenska barnboksinstitutet (2014), s.11.

⁹¹ Widholm, s.45f.

Kulturell mångfald kan framställas på flera olika sätt. I Bokprovet 2018 undersökte Sbi representationen av mörkhyade karaktärer, d.v.s. karaktärer med annan hudton än ljus, i bilderboksutgivningen för att studera inkludering och mångfald. Undersökningen gjordes på både svenska original och översättningar. En liknande studie hade gjorts 2014 men då endast på svenska original. I studien inventerades passiva bikaraktärer, aktiva bikaraktärer och huvudkaraktärer. Studien visade att inkluderingen i de översatta bilderböckerna var betydligt sämre och inte kunde mäta sig med svenska original. I de svenska originalen hade karaktärer med annan hudton än ljus också ökat stort från 2014.⁹² Detta kan återkopplas till konsumenternas efterfrågan om mer inkluderande litteratur och förlagens aktiva arbete med att jobba in mer mångfald i de svenska originalmanusen. Konsumenternas efterfrågan om att barn- och ungdomslitteraturen ska förmedla en mindre normativ världsbild är ett kunskapsvärde förlagen kan jobba mot att tillfredsställa i detta avseende. Den inhemska produktionen har kommit längre i att utmana vithetsnormen än de översättningar som publiceras med det är värt att ta i beaktande att dessa översättningar främst kommer från andra västerländska kulturer.

Andra aspekter av mångfald är svårare att räkna på eller mäta. I ”Blott Sverige svenska barnböcker har” intervjuas Nina Suatan, en bokhandlare som bara ger ut litteratur från andra språk än svenska och engelska. Suatan understryker värdet av att barn får ta del av andra kulturer i form av berättande och bildspråk.⁹³ Att kulturell mångfald således också är förankrade i böckernas estetiska kvalitéer, i vad Forslid m.fl. i *Höstens böcker* kallar stil- och formvärden. Barn utvecklar sitt förhållningssätt till kultur redan som unga, något som kan spela avgörande roll som kulturkonsumenter längre fram i livet.⁹⁴ Det gör att olika kulturella uttryck i litteraturen viktiga för barnet. Att barn och unga får ta del av mångfald i berättelser och perspektiv är vuxnas ansvar, något som bokhandlaren Suatan lyfter:

Vi brukar trumma ut budskapet att vuxenförmedlare, alla som sätter en bok i händerna på barn, har ett ansvar att ta del av olika berättelser och röster. Både i bild och i text. Den mångfalden är så berikande, det gör hela din värld större att få ta del av berättelser från olika delar av världen. Man får ett större livsrum.⁹⁵

Utöver den inblick i andra kulturer som översättningar kan bidra med till svensk utgivning, både i didaktisk och estisk form, är identifikation en viktig aspekt av mångkulturella perspektiv

⁹² Svenska barnboksinstitutet (2019), s.13f.

⁹³ Schmidt & Strömberg, s.20.

⁹⁴ Kåreland, s.11.

⁹⁵ Schmidt & Strömberg, s.20.

i litteraturen. På Trasten är identifikation och igenkänning en viktig grundtanke med deras utgivning.⁹⁶ Matilda Wallin på Trasten menar att det dessutom är extra viktigt i en tid där många barn och unga har rötter i andra kulturer.⁹⁷

7. Sammanfattande diskussion

7.1 Den svenska litteraturens storhet

I Bokprovningen studerar Sbi utgivningen med fokus på det enskilda året. Denna undersökning har sammanställt material från Bokprovningen för att studera hur marknaden har utvecklats och, kanske viktigast, varför utvecklingen ser ut som den gör.

Den sammanställda statistiken visar att under åren 2010–2019 sjönk andelen översatt barn- och ungdomslitteratur i Sverige och den inhemska utgivningen ökade i förhållande. Under arbetet med denna uppsats publicerade Sbi Bokprovningen 2020 som visar att trenden håller i sig. Översättningar har fortsatt att minska och stod 2020 bara för 36% av utgivningen.⁹⁸ Redan i början av decenniet bestod översättningarna av ett dominerande västerländskt perspektiv, hela 95% kom från anglosaxiska, västeuropeiska eller nordiska språkområden. Fram till 2019 hade andelen översättningar från dessa områden ökat till 98% och endast 18 titlar översattes från resten av världen.

Hur barn- och ungdomslitteraturmarknaden utvecklats går att koppla till hur litteraturen värderas. I Sverige är vi stolta över vår inhemska barn- och ungdomslitteratur och vi har all rätt att vara det. Den värderas med goda kunskapsvärden, förmedlar ett bra barnperspektiv och har generellt en hög grad av inkludering. Detta är något som konsumenterna är medvetna om och efterfrågar vilket medför att förlagen ytterligare jobbar för att stärka dessa värden. Det leder till en ökad försäljningen och i en förlagsbransch med hårda lönsamhetskrav är ekonomiskt värde en värdekategori som värderas högt. Den största trenden i den översatta utgivningen under decenniet var den kraftiga ökningen av svenska som källspråk. En ökning med nästan 100 titlar från 2010 till 2019. När alla barn och unga ska få möjlighet att ta del av bra litteratur är det Sveriges främsta författare som översätts, det påvisar ytterligare det höga värdet som sätts på svensk litteratur.

Den nationalistiska stoltheten har lett till att vi anser oss självtillräckliga och viljan att söka efter litteratur utanför landgränserna minskar. Det gör oss mer benägna att uppvärdera den

⁹⁶ Lönner.

⁹⁷ Schmidt & Strömberg, s.20.

⁹⁸ Svenska barnboksinsitutet (2021), s.20f.

inhemska litteraturen. Alma-priset har varit givande för att etablera utländska författarskap på den svenska marknaden men priset har haft störst genomslagskraft när Barbro Lindgren som första och hittills enda svensk tog hem priset. Den vida spridningen bland vinnare av internationella barn- och ungdomslitteratur priser visar att det finns fantastisk barn- och ungdomslitteratur över hela världen och inte bara i Sverige. Vi kan välja och vraka bland den absolut främsta litteraturen från alla världens länder men väljer trots det i huvudsak vår egen.

I skuggan av denna uppvärdering har den översatta litteraturen svårt att mäta sig och sämre synlighet leder direkt till sämre ekonomiska värden. Det finns en konsensus bland forskare och branschfolk att minskad översatt utgivning är negativt eftersom det kan bidra till minskad mångfald. Översatta böcker från mindre språkområden och med icke-västerländska perspektiv är de som är mest utsatta på marknaden. Av den översatta utgivningen är det också de som värderas högst och eftersträvas för att behålla en bred utgivning, förmedla nya perspektiv och kulturer till dagens barn. De större förlagen säger sig inte vara beredda att göra en kulturgärning och ge ut litteraturen om den ekonomiska vinningen inte är garanterad. Trasten och Hjulet är två små förlag som ständigt lyfts som dem som håller den översatta litteraturen från de icke-västerländska språkområdena levande. De kan inte ensamma förväntas bära ansvaret för att förse den svenska marknaden med icke-västerländska perspektiv. I barnkonventionen, som i dag är svensk lag, är det stadgat om barn och ungas har rätt till kultur och utbildning. Utbildning som ska verka fostrande i en anda av förståelse och tolerans för andra människor och folk av alla slag. Översatt litteratur som skildrar andra perspektiv och kulturer kan bidra till en sådan förståelse menar forskare.⁹⁹ I arbete med att införliva barns rätt till kultur enligt barnkonventionen har Barnombudsmannen och Kulturrådet tagit fram nationella riktlinjer för kulturpolitiken som bland annat ska verka för att ”främja nationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet” och ”främja kulturell mångfald, konstnärligförnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar”.¹⁰⁰ Frågan är vem som ska ta ansvaret för att bibehålla en mångkulturell utgivning. I dagens samhälle där allt fler barn och unga har rötter i andra länder samtidigt som främlingsfientliga vindar blåser starkare är det allt viktigare att litteratur som skildrar andra kulturer publiceras och sprids. Vare sig målet är att roa eller bidra till ökad tolerans.

⁹⁹ Widholm, s.45f.

¹⁰⁰ Barnombudsmannen & Statens kulturråd, *Barn och ungas rätt till kultur*, Stockholm, 2006, s.6.

8. Vidare forskning

Det finns fortfarande mycket kvar att studera om barn- och ungdomslitteraturmarknaden och översättningar. Uppsatsen avgränsades till att studera den svenska marknaden men vidare studier med internationellt perspektiv är intressant. I ”Blott Sverige svenska barnböcker har” skriver Schmidt och Strömberg den minskade andelen översättningar inte är unikt för Sverige utan att man i både Norge och Danmark ser samma utveckling.¹⁰¹ Finland och Nederländerna är länder som har ovanligt stor del översättningar i utgivning medan i både USA och Storbritannien beräknas översättningar på sin höjd stå för 3% av utgivningen.¹⁰² Det tycks vara så att de länder som översätts mest också ger ut minst översättningar och globaliseringen av bokmarknaden verkar bara spä på det fenomenet.¹⁰³ Hur ser den internationella barn- och ungdomsboksutgivningen ut? Hur ser fördelningen mellan inhemskproduktion och översatta titlar ut i andra länder och hur seglar det utvecklingen i Sverige? Hur värderas översättningar i andra länder? Det finns många intressanta frågeställningar att arbeta vidare med.

Med utgångspunkt i Sbis Bokprovingen tittade studien endast på den tryckta barn- och ungdomslitteraturutgivningen. Den digitala litteraturen har under decenniet vuxit sig allt större och blivit allt viktigare för utgivningen. Den har också visat sig ta marknadsandelar från den tryckta utgivningen.¹⁰⁴ Att studera den digitala utgivningen, för sig själv eller i relation till den tryckta utgivningen, ur ett marknadsperspektiv kan vara intressant ur flera aspekter. Hur ser fördelningen ut mellan svenska original och översättningar, i försäljning och utgivning? Hur har den ökande digitala litteraturutgivningen påverkat den tryckta? Finns samma mönster i den digitala utgivningen som den tryckta? Det finns många intressanta frågeställningar att ställa med denna studie som bakgrund.

¹⁰¹ Schmidt & Strömberg, s.18.

¹⁰² Schmidt & Strömberg, s.18.

Emer O’Sullivan, “Internationalism, the universal child and the world of children’s literature” i *International Companion Encyclopedia of Children’s Literature* [Elektronisk resurs], Hunt, Peter (red.), 2. ed., Routledge, London, 2004, s.22.

¹⁰³ O’Sullivan, s.22–24.

¹⁰⁴ Svenska barnboksintitutet (2020), s.8–7.

Källförteckning

Primära källor

- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2008: 10 mars–16 april 2009*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2009, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Trender_statistik_2008-1.pdf, hämtat 2021-04-29
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2009: 9 mars – 15 april 2010*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2010, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/11/%C3%85rg%C3%A5ng-2009.pdf>, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2010: 8 mars 14 april 2011*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2011, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Dokumentation_%C3%85rg2010.pdf, hämtat 2021-05-02
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2011: 8 mars–12 april 2012*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2012, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/bokprovning2012.pdf>, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2012: 14 mars–18 april 2013*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2013, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Bokprovning-%C3%A5rg%C3%A5ng-2012.pdf>, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2013: 12 mars–24 april 2014*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2014, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2013.pdf, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2014: 12 mars–28 maj 2015*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2015, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2014.pdf, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2015: 15 mars–21 april 2016*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2016, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning_Argang_2015.pdf, hämtat 2021-05-02
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2016: 21 mars–11 maj 2017*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2017, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning-2017-dokumentation.pdf>, hämtat 2021-05-17

- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2017: 21 mars–17 maj 2018*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2018, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/2017-%C3%A5rs-utgivning-dokumentation.pdf>, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2018: 27 mars–16 maj 2019*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2019, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2019/03/Dokumentation-2019.pdf>, hämtat 2021-05-17
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2019*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2020, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2020/04/Dokumentation-2020.pdf>, hämtat 2021-05-09
- Svenska barnboksinstitutet, *Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2020*, Svenska barnboksinstitutet, Stockholm, 2021, <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2021/04/Dokumentation-2021.pdf>, hämtat 2021-05-01

Sekundära källor

Tryckta källor

- Barnombudsmannen & Statens kulturråd, *Barn och ungas rätt till kultur*, Stockholm, 2006
- Herrnstein Smith, Barbara, ”Värde/värdering” i *Litteraturens värden*, Mortensen, Anders (red.), Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2009
- Forslid, Torbjörn, mf.l., *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam, Göteborg, 2015
- Josefsson, Erika/TT, ”Årets Bokprovning visar rekordlåg andel översatta barnböcker”, *Svenska dagbladet*, 2020-04-23
- Kåreland, Lena, *Barnboken i samhället*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013
- Kärholm, Sara & Tenngart, Paul (red.), ”Barnlitteraturens värden och värderingar – en introduktion” i *Barnlitteraturens värden och värderingar*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012
- Nikolajeva, Maria, *Barnbokens byggklossar*, Upplaga 3, Studentlitteratur, Lund, 2017
- O’Sullivan, Emer, “Internationalism, the universal child and the world of children’s literature” i *International Companion Encyclopedia of Children’s Literature* [Elektronisk resurs], Hunt, Peter (red.), 2. ed., Routledge, London, 2004
- Olsson, Emma, ”Fokus: Översattlitteratur” i *Svensk Bokhandel*, nr 16, 2018
- Schmidt, Lars & Strömberg, Niklas, ”Blott Sverige svenska barnböcker har” i *Svensk Bokhandel*, nr 7, 2014

Steiner, Ann, *Litteraturen i mediesamhället*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2019

Widholm, Annika, ”Barnlitteraturens betydelse för ungas rättigheter” i *Barnlitteraturens värden och värderingar*, Kärrholm, Sara & Tenngart, Paul (red.), 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

Digitala källor

Astrid Lindgren Memorial Award, ”Om priset”, <https://alma.se/om-priset/>, hämtat 2021-05-11

Dagson, Jonas, ”Svenska barnböcker viktiga för Sverige bilden”, Boktugg, 2019-10-09, <https://www.boktugg.se/2019/10/19/svenska-barnbocker-viktiga-for-sverige-bilden/>, hämtat 2021-04-19

Dahlgren, Sölve, ”De mest utlånade författarna och böckerna på svenska bibliotek 2019”, Boktugg, 2020-10-12, <https://www.boktugg.se/2020/10/12/de-mest-utlanade-forfattarna-pa-svenska-bibliotek-2019/>, hämtat 2021-04-18

Fenix förlag, ”Om förlaget”, <https://www.fenixforlag.se/om-forlaget/>, hämtat 2021-05-14

Gårdemyr, Louise, ”Barnlitteraturen kan påverka vår syn på världen”, OmVärlden, 2019-04-23, <https://www.omvarlden.se/Intervju/intervjuer-2019/nadja-kandrusevich-barnlitteratur-belarus/>, hämtat 2021-04-19

Hedberg, Anders, *Svensk litteraturs spridning i världen*, 2019, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2020, https://www.forlaggare.se/sites/default/files/svensk_litteraturs_spridning_i_varlden_webb_0.pdf, hämtat 2021-04-28

IBBY, ”Hans Christian Andersen Awards”, <https://www.ibby.org/index.php?id=273>, hämtat 2021-05-15

Jönsson, Carina, ”Värdet av det översatta ordet” i *Svensk Bokhandel* 2014-04-04, <https://www.svb.se/vardet-av-det-oversatta-ordet>, hämtat 2021-05-09

Kulturrådet, ”Fördelning av bidrag. Barn- och ungdomslitteratur, fördelning av medel, första – sjunde fördelningstillfället för år 2019”, <https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/beviljade-bidrag/?c=Litteratur+och+1%c3%a4sande&y=2019&m=#9883>, hämtat 2021-05-17

Kåreland, Lena, ”Barnlitteraturens utveckling i Sverige”, Litteraturbanken, 2008, <https://litteraturbanken.se/red/presentationer/specialomraden/BarnlitteraturensUtvecklingI Sverige.pdf>, hämtat 2021-05-10

Lönner, Kristian, ”Rekordfå översatta barn- och ungdomsböcker 2019”, *Svensk bokhandel*, 2020-04-21, <https://www.svb.se/nyheter/rekordfa-oversatta-barn-och-ungdomsbocker-2019>, hämtat 2021-05-10

- Svenska barnboksinstitutet, ”Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning”,
<https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/barnboken-tidskrift-for-barnlitteraturforskning/>, hämtat 2021-05-10
- Svenska barnboksinstitutet, ”Forskning”, <https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/>,
hämtat 2021-05-10
- Svenska barnboksinstitutet, ”Om Astrid Lindgren-koden”,
<https://www.barnboksinstitutet.se/forskning/astrid-lindgren-koden/>, hämtat 2021-05-10
- Svenska barnboksinstitutet, ”Om Sbi”, <https://www.barnboksinstitutet.se/om-sbi/>, hämtat
2021-05-09
- Svenska barnboksinstitutet, ”25 Years of the Book Tasting 1993–2017 and Summary 2017–2018”, https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2020/09/Bp_eng-25-AR_Ar-2017_2018.pdf, hämtat 2021-04-10
- Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2015*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2016,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2015_formaterad_0.pdf,
hämtat 2021-04-18
- Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2016*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2017,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2016.pdf, hämtat 2021-04-18
- Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2017*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2018,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2017_formaterad.xlsx,
hämtat 2021-04-18
- Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2018*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2019,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2018.pdf, hämtat 2021-04-18
- Svenska Förläggareföreningen, ”BARN/UNGDOM” i *Årstopplista 2019*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2020,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/arstopplista_2019.pdf, hämtat 2021-04-18
- Swedenmark, Elin, ”Almapriset allt viktigare för översatt litteratur – 69 länder kan vinna”,
Boktugg.se, 2021-03-21, <https://www.boktugg.se/2021/03/29/almapriset-allt-viktigare-for-oversatt-litteratur-69-lander-kan-vinna/>, hämtat 2021-04-19
- UNICEF, ”Barnkonventionen”, <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>,
hämtat 2021-05-13

- Åsa Warnqvist. "Dragonball, LasseMaja och Twilight" i *Läsarnas marknad, marknadens läsare*, Red. Ulla Karlsson & Jenny Johannisson, Stockholm, 2012
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/lasarnas-marknad-marknadens-lasare-del-4_H0B310d4, hämtat 2021-03-29
- Warnqvist, Åsa, "En marknad i förändring" i *Spänning och nyfikenhet: Festskrift till Johan*, Red. Gunnel Furuland m.fl., Gidlund, Möklinta, 2016 <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1090033/FULLTEXT01.pdf>, hämtat 2021-04-03
- Wikberg, Erik, *Bokförsäljningsstatistiken Helåret 2018*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2019,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/rapport_helar_2018_webb_1.pdf, hämtat 2021-04-11
- Wikberg, Erik, *Bokförsäljningsstatistiken Helåret 2019*, Svenska Förläggareföreningen, Stockholm, 2020,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/bokfors_statistik_helar_2019_ny_0.pdf, hämtat 2021-04-27

Bilagor

Tabell 1. Källspråk översättningar, första upplagor

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Albanska	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1
Arabiska	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1
Danska	42	46	78	59	55	81	64	53	42	49
Engelska	500	443	458	417	462	516	620	682	548	491
Estniska	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Finska	9	1	6	10	8	9	5	20	3	1
Franska	21	51	39	43	43	38	58	60	46	44
Grekiska	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0
Hebreiska	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Isländska	0	0	0	1	9	8	4	0	0	1
Italienska	7	12	4	1	3	3	4	2	2	9
Japanska	17	15	12	5	1	3	4	0	5	2
Kinesiska	0	0	1	2	4	2	3	2	3	2
Koreanska	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1
Lettiska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Nederländska	25	17	21	7	11	15	7	14	10	6
Norska	31	20	26	26	23	44	35	28	22	16
Persiska	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0
Polska	1	1	6	1	1	1	5	1	1	0
Portugisiska	2	0	0	0	9	3	4	2	1	1
Rumänska	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Ryska	1	1	3	0	0	0	0	1	3	0
Serbiska	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Slovenska	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
Spanska	6	8	2	4	5	3	4	4	2	5
Svenska	16	20	34	29	69	44	74	118	140	108
Tagalog	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Tjeckiska	1	2	3	2	0	1	0	1	1	0
Turkiska	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Turkmeniska	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Tyska	34	42	30	26	39	57	63	29	27	41
Ukrainska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Ungerska	3	0	0	2	2	2	0	0	0	0
Urdu	0	0	0	0	0	0	0	4	3	2
Uppgift saknas	13	11	4	2	4	11	7	3	4	3
Summa	730	694	731	639	751	846	963	1027	868	789

Tabell 2. Kategorifördelning översättningar, första upplagor

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bilderböcker	267	313	274	194	245	236	288	368	285	262
Dramatik	0	0	0	0	0	0	1	1	1	4
Faktaböcker	103	67	119	125	191	215	239	248	276	220
Kapitelböcker	65	61	60	75	63	103	112	99	99	103
Mellanåldersböcker	119	90	107	114	101	129	151	169	90	87
Poesi	0	1	2	1	1	0	1	1	1	1
Sagor*	12	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Samlingar	4	1	11	15	11	19	19	10	7	7
Sångböcker	0	0	0	1	0	2	1	4	5	3
Tecknade serier	47	47	44	28	35	50	53	47	40	51
Ungdomsböcker	113	120	114	92	90	92	98	80	64	51

*Sbi slutade använda kategorin sagor 2012